

Nova Bukovica - Sjenjak 2008. g.

Nova Bukovica - Sjenjak 2008

Saša Kovačević

Primljeno/Received: 01. 04. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 14. 05. 2009.

U tekstu se sumarno predstavljaju rezultati terenskih istraživanja koja je ekipa Instituta za arheologiju provela tijekom 2008. godine na poznatom arheološkom lokalitetu u Novoj Bukovici. Daje se i pregled novootkrivenih ukopanih objekata koji pripadaju kasnobrončanodobnom razdoblju, kao i latenskoj kulturi. Među njima istaknuto mjesto pripada velikoj kasnobrončanodobnoj jami SJ 997, 998.

Ključne riječi: naselje, Podravina, kasno brončano i mlade željezno doba
Key words: settlement, Podravina, Late Bronze Age and Early Iron Age

Institut za arheologiju iz Zagreba u suradnji sa Zavičajnim muzejom u Slatini, te Općinom Nova Bukovica nastavio je i tijekom 2008. godine sustavna arheološka istraživanja prapovijesnog lokaliteta Nova Bukovica-Sjenjak. Lokalitet se nalazi jugoistočno od Slatine, s lijeve strane ceste koja od Slatine ide prema Našicama i Osijeku, na razmeđu sjeverozapadne Hrvatske na zapadu i Slavonije dalje na istoku, južnih mađarskih područja na sjeveru, te srednje Slavonije i Posavine na jugu. Na početku, istraživanja su bila koncentrirana na vrh jednog od blagih uzvišenja, a u kasnijim sezonama morala su biti premještena na padinu, gdje traju do danas (Kovačević 2001; Šoštarić 2001).

Radovi na ovome zaštićenom lokalitetu¹ provedeni su temeljem rješenja Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Požegi te uz materijalnu potporu Ministarstva kulture RH. Financijsku pomoć ovim istraživanjima osigurali su i Općina Nova Bukovica, Institut za arheologiju iz Zagreba te Zavičajni muzej u Slatini.

Arheološka istraživanja su trajala 14 radnih dana, u razdoblju od 1. do 16. rujna 2008. Radove je vodio mr. sc. Saša Kovačević, asistent Instituta za arheologiju iz Zagreba, a u stručnoj ekipi su bili i studenti arheologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu Davor Špoljar, Edina Balić te Srdan Đuričić, student arheologije na Filozofskom fakultetu u Zadru. Uza stručnu ekipu u istraživanjima je sudjelovalo, po potrebi, osam do deset fizičkih radnika, većinom iz Nove Bukovice i okolice. Ovogodišnja istraživanja nastavljena su na kat. čest. br. 195/2 k.o. Gornja Bukovica, koja se nalazi u vlasništvu Adama Hoka, na istoj parceli kao i prethodnih godina (Kovačević 2008; isti 2005). Istraživanja su započeta odmah uz sondu od prošle godine, na južnoj padini brežuljka na kojem se smjestio lokalitet, kako bi se nadovezali na rub prošlogodišnjeg iskopa te uspješno povezali dijelove prethodno otkrivenih objekata s ovogodišnjom situacijom. Posebno se to odnosilo na 2007. godine otkriveni kasnobrončanodobni zemunički objekt SJ 979, 980 te kasnolatenski kompleks koji su činili četiri nadzemna objekta (kuća 1-4), a moguće i tor za stoku (objekt 1) (Kovačević 2008; Kovačević 2007). Istodobno, s obzirom da su se u sezoni 2006. g., nakon duljeg vremena, u većoj koncentraciji ponovo počeli javljati objekti iz vremena kasnoga brončanog doba, nadali smo se da ćemo skupiti uzorke za nove interdisciplinarnе analize, kao i mogućnosti usporedbe

novootkrivenog materijala s otprije nadenim brončanodobnim nalazima.

I terenske radove tijekom 2008. g. usmjerili smo na daljnja istraživanja segmenata kasnobrončanodobnoga i latenskog naselja na Sjenjaku i dosezanje, s obzirom na raspoloživa materijalna sredstva i prilike, što je moguće više informacija o strukturi i rasteru obje prapovijesne naseobine koje su u Novoj Bukovici činili, kako nadzemni tako i ukopani objekti. Tipologiji objekata otkrivenih u ovogodišnjim istraživanjima ćemo se vratiti kasnije u tekstu. Posebno važno nam se činilo istražiti neposredni okoliš prve kasnobrončanodobne zemunice koja je istražena na Sjenjaku 2007. g. (Kovačević 2008).

U terenskim radovima ove godine istraženo je ukupno novih 170 m² nalazišta u Novoj Bukovici, pa je ukupna istražena površina ovog lokaliteta sada gotovo 2.700 m². Istraženo je 6 kvadranta 5 x 5 m u potpunosti i 2 djelomično (zbog položaja unutar koordinatnog sustava kojeg su određivali rubovi njive). Istraživala se i dalje k.č. 195/2 u cijeloj širini njive, od sjevernoga do južnog ruba i pri tome je otkriveno 37 novih stratigrafskih jedinica. Redom se radi o ukopanim objektima većih i manjih dimenzija iz kasnobrončanodobnog i kasnolatenskog razdoblja (Kovačević 2008a).

Vertikalna stratigrafija nalazišta i na ovom dijelu je vrlo jednostavna. Nakon plitkoga oraćeg sloja SJ 01, pojavljuje se zadržica SJ 02 s ukopanim objektima. I dalje pratimo oštećenja koja su uzrokovana oranjem.

Među objektima otkrivenim u ovogodišnjim istraživanjima prepoznajemo u prijašnjim analizama uočene tipove: rupe od stupova - ostatke nadzemnih objekata, samostojeće kanale, zemunice, jame za zalihe i otpadne jame. Značajno je spomenuti da se pri ovogodišnjim istraživanjima ponovo javljaju veći kasnobrončanodobni objekti, što upućuje na zaključak da su istraživanja ponovo zahvatila dio lokaliteta s izraženijim horizontom kasne faze kulture polja sa žarama.

1. Rupe od stupova

Rupe od stupova u posljednjih su nekoliko sezona bile među najbrojnijim arheološkim nepokretnim objektima u Novoj Bukovici. Ove godine je pronađeno ukupno jedanaest novih rupa od stupova koje su raspršene po cijeloj ovogodišnjoj sondi, te ih zasad nismo uspjeli povezati u neki konkretni objekt. No važno je istaknuti da se dio njih nalazi uz (ove godine do kraja neistraženi) veliki ukopani objekt SJ 1025, 1026. Vrlo je vje-

1 Rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku, Kl. UP-I⁰-03-11/2-82.KM/OJ, od 15. siječnja.1982., te Rješenjem o preventivnoj zaštiti od 25. travnja 2003. g., Klasa: UP/I-034-03/03-01/144, Urbroj: 532-10-4/1-03-01. Nakon revizije Ministarstva kulture, I. ožujka 2007., lokalitet je upisan u Registar kulturnih dobara RH pod brojem Z-3075.

Sl. 1. SJ 997, 998 u □ h/X i SJ 1015, 1016 u □ h/XI tijekom radova (foto. S. Kovačević)

Fig. 1. SU 997, 998 in □ h/X and SU 1015, 1016 in □ h/XI during works (photo: S. Kovačević)

rojatno da se radi o ostacima krovnog, nadzemnog dijela toga objekta. Među rupama od stupova, koje su obično zapunjene svijetlosivom do tamnosivom zemljom s nešto keramike te mrvicama lijepa i ugljena u strukturi, posebno se ističe pojava dvostrukih rupa od stupova.

2. Samostojeći kanali

U ovogodišnjim istraživanjima, među zanimljivijim stratigrafskim situacijama koje su nam se javile na Sjenjaku, predstavljamo ovdje slučaj kasnolatenske jame SJ 1031, 1032 koja je presjekla očito stariji samostojeći kanal „V“ profila - SJ 1027, 1028. Takvi dublji, uži kanali javljali su se i prethodnih godina, te ih često presijecaju mladi, kasnolatenski objekti. Iz te činjenice donosimo zaključak da se vrlo vjerojatno radi o tipu ukopanog objekta koji pripada kasnobrončanodobnom horizontu Nove Bukovice. I ovi novi nalazi nam ponovo govore o intenzivnom ispreplitanju dvaju vremenski i kulturno različitih vremenskih horizonata unutar lokaliteta u Novoj Bukovici, što ne čudi s obzirom da je KPŽ i kasnolatenska populacija izabrala praktično identičan položaj za podizanje naselja.

3. Otpadne jame

U posljednje dvije sezone terenskih arheoloških istraživanja u Novoj Bukovici ponovo su nam se u značajnijem broju počele javljati otpadne jame većih dimenzija. U ovogodišnjim terenskim radovima pronađeno je više otpadnih jama iz oba razdoblja, a ovdje se posebno želimo dotaknuti njih nekoliko.

Već smo prije u tekstu spomenuli kasnolatensku jamu SJ 1031, 1032. Radi se o dubljoj jami širega gornjega i užega

donjeg dijela, s koritastim dnom. Jama, koja je bila zapunjena sivom zemljom s mrvicama lijepa i ugljena, sadržavala je i obilje karakteristične latenske keramike. SJ 1015, 1016 u □ h/XI (sl. 1.) još je jedna jama, pravilnoga kružnog tlocrta, iz istog vremena.

I u istraživanjima 2008. g. pojavljivale su se jame zapunjene izrazito tvrdom, nabijenom svijetlosivo-žutom zapunom, siromašne pokretnim nalazima. Njihovu svrhu ne razaznajemo. Moguće je da se radi o jamama koje su u jednom trenu poslužile kao izvor gline, pa zatrpane i dobro nabijene. Među ove pripada jama duguljastog tlocrta SJ 1040, 1041 u □ f+g/XII.

4. Jama za zalihe

Među jamama istraženim ove godine posebno se izdvaja velika jama zanimljivog tlocrta - SJ 997, 998 u □ h/X. Radi se o većoj, dubljoj jami kružnog donjeg dijela i s dva rubna proširenja u jugoistočnom i jugozapadnom kutu (sl. 1.), u prednjem planu). S obzirom na dimenzije i tlocrt može se zaključiti da se radi o jami za zalihe. Obilje raznovrsnog materijala iz zapune jame ukazuje na to da je riječ o kasnobrončanodobnom objektu koji je vjerojatno poslije prestanka izvorne funkcije iskorišten kao otpadna jama. Prema dimenzijama i izgledu, ovaj objekt je moguće usporediti s većom jamom SJ 318, istraženom tijekom 1998. godine na vrhu uzvišenja u kojoj su pronađeni zdrobljeni pitosi uz rub te malo brončano koplje (Kovačević 2001). S obzirom da se jama SJ 997, 998 nalazi nekoliko metara sjeverno od zemunice SJ 979, 980, istražene tijekom 2007. godine, ona s njom vjerojatno čini stambeno-gospodarsku cjelinu.

Značaj ovoga objekta nalazi se u činjenici da je u njemu nađen vrlo bogat pokretni materijal, kakav smo otkrivali u istraživanjima na vrhu uzvišenja, u kampanjama 1997.-2000. godine. Sve to nas dovodi do zaključka da u ovoj etapi istraživanja zalazimo u iznimno bogati dio kasnobrončanodobnog lokaliteta.

5. Zemunica?

Još jedan objekt, koji je pobudio veliki interes istraživača tijekom istraživanja 2008. g., jest veliki ukopani objekt SJ 1019, 1020 koji se proteže kroz □ g-h/XI-XII.

Ukopani objekt, kojeg zbog veličine i kišnog vremena nismo mogli započeti prazniti, ima oblik velike izdužene, bubrežaste jame koja se pruža u smjeru sjeverozapad-jugoistok, a zanimljivo je da mu se s obje duže strane, u sjeverni i u južni rub nalaze rupe od stupova. Istaknimo samo da je njegov položaj unutar lokaliteta zanimljiv jer se smjestio sjeveroistočno od prošle godine istražene kasnobrončanodobne zemunice SJ 979, 980 u □ f-g/X. Vrlo je moguće da svi ovi objekti - zemunica SJ 979, zemunica (?) SJ 1019, jama za zalihe SJ 997, uz druge manje popratne objekte - čine jedan kompleks unutar kasnobrončanodobnog naselja. Ako je tome tako, onda se pred nama polako razotkrivaju detalji možda najzanimljivijeg dosad istraženog segmenta kasnobrončanodobne naseobine na Sjenjaku.

Što se pokretnih nalaza tiče, ova godina bila je iznimno bogata i uspješna. Pronađeno je ukupno 41 vrećica lijepa, keramike i kamena, a uzeto je 12 uzorka zapune i ugljena. Među posebnim nalazima posebno se ističu polirano i cijepano kameno oruđe, nekoliko većih kasnolatenskih posuda nađenih u jami SJ 1031, 1032, keramičke kugle te ulomci brončanih predmeta iz kasnobrončanodobnih objekata. Kao što je bilo za očekivati, najbogatije nalazima su bile dublje jame - SJ 997, 998 i SJ 1031, 1032. Posebno se po brojnosti ističu ulomci keramičkih posuda, među kojima je opet najbrojnija grublja kućna keramika, kako unutar kasnobrončanodobnog tako i u kasnolatenskom

horizontu. U latenskim jamama pojavljuju se i karakteristični ulomci iz kasnoga bronzanoga doba (turbanasti obodi, horizontalno facetirani rubovi ...), inače inventar poznat iz kasno-brončanodobnih jama (iz mlade faze KPŽ, stupanj HaB). Među prepoznatljivim latenskim komadima ističu se rijetki komadi kasnolatenskih posuda izrađenih na kolu, kako izduženoga tako i zaobljenog/kuglastog tijela s profiliranim rubovima te grublji lonci hrpave površine, ukrašeni šibljastim prevlačenjem ili s primjesima grafitu.

U sezonama koje slijede, s obzirom na vrlo dobre rezultate ove i prošle godine, istraživanja bismo željeli nastaviti dublje u samu strukturu, prije svega, kasnobrončanodobnog naselja, s naglaskom na istraživanje mikrostrukture i rastera naseobine. Ti podaci bili bi iznimno dragocjeni jer se radi o nalazištu unutar područja između Virovitice i Osijeka, o kulturnoj pripadnosti kojega na kraju kasnoga bronzanoga doba znamo i danas vrlo malo. Kao imperativ se postavlja pred nas i rekognosciranjem i uz pomoć zračnih snimaka pokušati ubicirati položaje na kojima su se smjestila groblja jednoga i drugog naselja, a koja se po svim iskustvima nalaze u neposrednoj blizini naselja. Tek tada bi slika života prapovijesnih stanovnika ovih naselja bila upotpunjena.

Literatura

- Kovačević, S., 2001., Istraživanja prapovijesnog lokaliteta u Novoj Bukovici na položaju Sjenjak – povijest i novi rezultati, Pril InstArheolZagreb 18, Zagreb, 63–78.
- Kovačević, S., 2003., Odvodni sustav kanala i arheološki lokalitet Nova Bukovica – Sjenjak, Hrvatske vode, časopis za vodno gospodarstvo, godina 11, br. 43, Zagreb, 119-127.

- Kovačević, S., 2005., Arheološka istraživanja u Novoj Bukovici tijekom 2004., AIA I, Zagreb, 31-35.
- Kovačević, S., 2007., Nova Bukovica – Sjenjak, HAG 3/2006, Zagreb, 97-99.
- Kovačević, S., 2008., Nova Bukovica – Sjenjak 2007., AIA IV, Zagreb, 33-35.
- Kovačević, S., 2008.a, Izvješće o rezultatima arheoloških istraživanja na lokalitetu "Sjenjak" u Novoj Bukovici kod Slatine tijekom 2007. godine, Izvješće o rezultatima istraživanja upućeno Ministarstvu kulture, Zagreb, u arhivi Instituta za arheologiju.
- Šoštarić, R., 2001., Karbonizirani biljni ostaci iz prapovijesnog lokaliteta u Novoj Bukovici na položaju Sjenjak, Pril InstArheolZagreb, vol. 18, Zagreb, 79 –83.

Summary

Archaeological excavations of the Late Bronze Age and Late La Tène settlement in Nova Bukovica near Slatina continued in 2008. In a follow-up of the field surveys, new elements were discovered that used to constitute a part of a prehistoric settlement. A series of sunken structures merits particular attention. Among them, the most interesting is structure SU 997, 998 in □ b/X. It is a rather large and deep pit with a round bottom, which expands at its south-eastern and south-western peripheries (Fig. 1). The size and appearance of the structure suggest that it used to be a provision pit, and the abundance of moveable archaeological items dates it into the Late Bronze Age. The size and ground-plan of the structure recall the large pit, SU 318, excavated in 1998 (Kovačević 2001) in which large broken pithoi and a small bronze lance were discovered. The location of the structure within a Late Bronze Age settlement is also interesting, since pit SU 997, 998 lies only several metres north of pit dwelling SU 979, 980 excavated in the 2007 season.

In the 2008 season, most frequent finds were once more pillar holes with various layouts and dimensions, and the emergence of several La Tène and Late Bronze Age waste pits needs to be pointed out as well.